

10.

DISSERTATIO PERIODICA
DE
CINNABARIS
INERTIA MEDICA.

QVAM
PRAESIDE
IOHANNE FRIDERICO
CARTHEVSER

MED. DOCT. ET PROF. PVBL. ORD.

DIE IX. MARTII, MDCCXXXIII.

H. L. Q. C.

DEFENDET

IOH. CHRISTIANVS LINDNER,

LIGNIZENS. SILESIVS.

FRANCOVRTI AD VIADRVM,
TYPIS PHILIPPI SCHWARTZII, ACAD. REG. TYP.

DISSERTATIO PERIODICA
DE
CINQUE ABUSIBUS
DICTA nihil moror, à vero cum forte recedunt.
Sæpe graves, magnosque viros, fama que verendos
Errare & labi contingit, plurima secum
Ingenia in tenebras consuerunt nominis alti
Authores, ubi connivent, deducere easdem:
Tantum exempla valent, adeo est imitabilis error:
Nemo putet sibi me addictum. Mihi flectere mentem
Sola solet ratio, ratio dux fida sophorum est
Hanc scrutator amet veri, inprimisque sequatur

PALINGENIVS in *Zodiaco vite.*

DEFINITIONES
IOH. CHRISTIANVS LINDNER
LIPSIÆ, MDCCLXXV.
PMDCCXXV AD PNDORUM
TYPE PHILIPPI SCHNEIDERI, ADP. REG. TYR.

VIRO
PRAENOBILISSIMO, EXCELLENTISSIMO
EXPERIENTISSIMO
DOMINO
CHRISTIANO ADAMO
GORN
MEDICINAE DOCTORI ET PRACTICO
APVD IVRAVIENSES LONGE
CELEBERRIMO
FAVTORI ATQVE PATRONO SVO,
OMNI OBSERVANTIAE CVLTV AD VLTIMVM
VITAE HALITVM DEVENERANDO
HAS PAGELLAS DISPVATORIAS
IN SVI AMORIS ET REVERENTIAE TESTIMONIVM

CONSECRAT
RESPONDENS

VIRO
PRAECELLENTISSIMO ET EXCELLENTISSIMO
EXPERIENTISSIMO
DOMINO
CHRISTIANO ADAMO
GORN
MEDICINAE DOCTORI ET PRACTICO
ARTIS PRAECEPTORUM
CELEBRATISSIMO
FACULTATIS PATRONO ET
ORNAMENTO
VITAE HUMANAE DEVERENDO
HABITAE FACULTATIS DISPUTATIONIS
IN SUI AMORIS ET REVERENTIAE TESTIMONIUM

CONSERVAT
RESPONDENS

PROOEMIUM.

Quanquam primis artis salutaris temporibus supellex pharmaceutica admodum curta fuerit, totaque medicina paucarum duntaxat scientia herbarum, adeo nihilominus temporis progressu prior increvit, ut amplè etiam atque operosè extractæ officinae pharmaceuticæ singula, quæ successivè innotuerunt, medicamina citra onus insigne amplius capere nequeant, & medici prudentiores magis ea propter de minuendo, quam augendo eorum numero solliciti esse debeant; præsertim, cum undique multa ac varia, bona, mala, tuta, periculosa, activa, inertia &c. promiscuè congesta inveniant, & introducta.

A

Super-

Superbiunt quidem infidorum & inertium aliqua speciosis titulis, aut oculis forma blandiuntur externa: Sed, quid opis apud ægros à coloris amœnitate, à nitida forma externa, à specioso titulo, expectandum? Infida sæpius nocent, quam prosunt, inertia ægros æque atque medentes decipiunt, & spem utrorumque eludunt. Numerosissima profecto exempla suppetunt, quæ corroborandi sine prolixè possent adduci, nisi scopus, & angusti hac vice præfixi limites tantam interdicerent prolixitatem: Ne penitus cæteroquin probatio deficiat, adserti veritatem brevi cinnabaris scrutinio ostendere conabor. Diu enim, quod utique mirandum, iners ac fatuum hoc concretum principem penè locum in officinis obtinuit, ac tot tantisque à rerum chymico-pharmaceuticarum scriptoribus ornatum, vel rectius, oneratum fuit encomiis, ut omnes propemodum practici ad istud in casibus periculosisimis, ceu ad sacram anchoram, summa fiducia pleni confugerent, idemque singulis pulveribus, singulis potiunculis, aliisque compositionibus antispasmodicis, antepilepticis, nervinis, cardiacis &c., efficacissimi condimenti loco, admiscerent, licet semper extiterit, & hodiernum existat inter
innocentia

innocentia innocentissimum, & prorsus ad agendum
 iuvandumque ineptum. Quae autem ut pateant lu-
 culentius, nec illi, qui putatitio huic pharmaco vale-
 dicere nondum audent, sed istud patrocínio suo ulte-
 rius dignari & imaginarias ejusdem virtutes, vel
 praëjudiciis occæcati, vel contradicendi quodam
 pruritu impulsî, strenuè defendere, omnibusque ner-
 vis suffulcire contendunt, falso opinentur, memet,
 aliosque, qui dudum inertiam illius agnoverant, in-
 nocentiam ejus ledere, aut famæ, quam consecutum
 est, quidquam malitiosè detrahere velle, absque præ-
 famine ulteriori ad illud penitus lustrandum me
 accingam, & sufficientes, quod spero, medicæ in
 hoc passu heterodoxicæ rationes reddam.

THES. I.

CINNABARIS est siccum ac ponderosum concretum
 sulphureo-mercuriale, gratissima quidem post
 perfectam trituram rubedine, nullo autem odore,
 nullo sapore præditum.

THES. II.

Triplex cinnabaris species, *nativa* videlicet, *factitia*
vulgaris, & *cinnabaris antimonii*, civitatis pharmaceuticæ
 jura successivè adepta est. Præterito quidem seculo, &
 sub

sub initium præsentis medicorum plerique à factitiæ vulgaris usu interno adhuc abstinebant, & posteri diutius certe ab eodem, ex vano perniciosæ violentiæ metu, abstinuissent, nisi viri quidam docti, & in chemicis operationibus versatissimi innocentiam illius, & perfectam cum speciebus reliquis, quoad elementa, indolem ac vires, similitudinem clarè ac solidè monstrassent, ac demonstrassent.

THES. III.

CINNABARIS nativa in *Carinthia, Styria, Carniola, Bobemia*, maxime autem *Andalusia & Biscaia*, Hispaniæ provinciis, nec minus in *Hungaria & Peruano* novi orbis regno è terræ visceribus eruitur, vel frustra majora, minora, puriora, impuriora, per aquas subterraneas abrasa, & ad telluris superficiem abrepta, ex rivulorum ac fluminum sabulo colliguntur ^{a)}, posteaque, à partibus heterogeneis lotura debitè purgata, venduntur.

- a) Prope *Sclanam*, superioris Hungariæ pagum, ditissimæ mineræ mercuriales & cinnabariæ reperiuntur, è quibus magna mercurii & cinnabaris quantitas quotannis eruitur. Minera effossa terram unctuosam, & lapidem varii coloris forma externa refert, & ideo etiam *minera mercurii unctuosa, miniata, rubra, grysea, lutea* &c. vocatur. Contunditur illa sub peculiaris molendini pistillis, & inde resultans materia unctuofo-sabulosa in focis planis, modicè inclinatis & linteo obductis, auf den *Man. Heerdey* lavatur, ut aqua, placidè per planum foci inclinatum decurrens, terram inertem, aliasque partes leviores heterogeneas secum abripiat, cinnabariæ autem moleculæ, ob ponderositatem inter linteæ fibrillulas relictæ, colligi, & collectæ ulteriori in alveolis lotura depurari queant.

queant. Hæc cinnabaris nativæ species dicitur *cinnabaris lota*, ac multum ex ea mercurii, destillationis descensionis ope, resuscitatur. Multum præterea cinnabaris ibi locorum ab hominibus plebejis ex rivulis, mineræ memoratæ vicinis, sabulum extractum in alveolis lavando, colligitur. Occurrunt frusta minora & majora, fabam persæpè magnitudine superantia, purissima, & rubini instar pellucida, quæ ideo etiam optimam ac preciosissimam cinnabarim nativam constituunt. Rusticorum alii prope rivulorum ripas faciunt foveas, & loturæ beneficio ex terra limosa mixta cinnabaris frustula separant, immo sunt, qui grana, ac satis magna subinde frusta, hinc inde in nidis latitantia, ex agris eruunt, ac, penitus à sordibus liberata, vendunt. ^{a)}

THES. IV.

Quod factitiam vulgarem, nec minus antimonii cinnabarim attinet, de iis cuivis chymico notissimum est, & esse debet, quod prior ex una parte sulphuris vulgaris, & partibus tribus mercurii vivi depurati; posterior autem ex mercurio sublimato, antimonio crudo pulverisato in retorta anatica quantitate addito, sublimationis, centies ab auctoribus descriptæ, beneficio ^{a)} producat, ita tamen, ut in hac æque atque illa nil, nisi argentum vivum, & sulphur minerale, mixtionem ingrediatur.

^{a)} B. HOFFMANNVS in *Observationibus physico-chymicis selectioribus* (β), cinnabaris, etiam humida via parandæ, mentionem fecit: Injicitur nimirum mercurius vivus tincturæ sulphuris volatili, cujus præparationem loco citato pariter tradit; sic facta leni agitatione, color

B	tincturæ
---	----------

^{a)} Vid. Bruckmanni *Magaalia Dei in locis subterraneis* P. I, p. 261,
^{β)} p. 228,

tinctura aureus confestim in viridem, posteaque nigricantem mutatur, & continuata vitri succussione, ipse mercurius vivus in pulverem gryseum dissolvitur, & ingratus odor sulphureus successive perit. Pulvis quoque gryseus, leni accedente calore, rubicundissimum post aliquot dies colorem, totamque cinnabaris formam induit. Hoc productum, etsi cinnabarim colore ac forma externa æmuletur, mihi tamen perfecta cinnabaris, ob nimis parcam partis sulphureæ præsentiam, vix esse videtur. Continet quidem laudata tinctura paucillum sulphuris veri, in tenerrimas moleculas dissoluti, quod liquido ex paullatina atque spontanea partium sulphurearum præcipitatione patescit; at exigua hæc quantitas mercurii globulis debite involvendis, & quasi conglutinandis nondum sufficere videtur. Quicquid interea sit, cinnabaris hæc nondum inter conveta pharmaca locum adepta est, & parum proinde refert, utrum vera sit atque completa cinnabaris, an talis duntaxat adpareat.

THES. V.

Triplici huic cinnabaris speciei nonnulli adhuc quartam, nimirum *luna cinnabarim a)* addunt, quid? quod, concretum tale cinnabarinum ex omnibus metallis eadem methodo, mutatis tamen pro metallorum diversitate mutandis, præparari posse perhibent *a)*. Verum enim vero, hæc ac reliquæ, ex mercurio vivo, & putatio metallorum sulphure parandæ, cinnabaris species veris concretis cinnabarinis nequaquam adnumerandæ sunt. Metalla pura enim nullum sulphur completum,

a) Vid. Becher. in Oedipo chymico p. 70. & in Phys. subterr. Supplem. II. p. 55. & 112. It. Dn, D. Pottius in Diss. de Sulphuribus metallorum p. 9. seqv.

pletum, cum vulgari comparandum, sed tantummodo longe subtiliorem ac simpliciorum substantiam phlogistam in mixtione sua fovet, quæ cum mercurio in veram cinnabarim combinari nequit. Memorata igitur producta nihil sanè aliud sistunt, nisi mercurium, post solutionem & præcipitationem igne fortissimo sublimatum, ideoque rubedinem suam & habitum externum cinnabarinum minime unito sulphuri metallico, sed unice acidis spiritus nitri particulis, cum mercurii globulis simul evectis, iisdemque firmiter adhærentibus, debent. Quis itaque vires anodynas & antispasmodicas aliasque egregias ab ejusmodi concretis, indole aliquantulum corrosiva sine dubio præditis, expectabit? Quis ea cinnabaris veræ loco agris exhibere audebit?

a) In *Alchymia denudata* a) cinnabaris lunæ præparatio ita describitur: Binæ argenti cupellati uncia in aqua forti solvuntur, solutio spiritu salis, aut sale culinari in aqua dissoluto, vel una etiam olei vitrioli uncia præcipitatur, deinde tres uncia mercurii vivi adduntur, & destillatio, eidemque succedens sublimatio, in cucurbita arenæ imposita, instituitur; sic penitus abstracto phlegmate, igne ad summum gradum aucto, duplex materia sicca, levior altera, porosior, flavescens, quæ parti superiori adponitur, altera rubra, priori longe compactior, quæ paullo inferiorem locum occupat, sublimatur. Hæc ultima igitur pro vera cinnabari habetur, & ex sulphure lunæ & mercurio nata creditur; ast absque solido, uti jam dictum, fundamento. Cinnabarim enim duntaxat rubedine & habitu externo refert, haud quidquam tamen sulphuris veri atque completi in mixtione sua reconditum gerit, sed mercurius in aqua forti solutus,

B 2

præci-

b) Cap. 2. p. 16.

præcipitatus, tandemque igne violentissimo in sublime evehctus, colorem suum rubicundum unicè ab infixis, ac firmiter sociatis acidis aquæ fortis seu nitri spiritus particulis nactus est. Nam rubicundum ejusmodi concretum etiam obtinetur, si sola creta Colonienfis, citra mercurii atque argenti additionem, in aqua forti soluta, & oleo vitrioli secundum descriptam methodum præcipitata, sublimatur: Immo, mera solutio mercurii vivi, cum aqua forti facta, & aliquantulum vitrioli oleo præcipitata, duplex sublimatum, album nimirum atque perfecte rubrum suppeditat; quemadmodum hæc & hujus commatis experimenta alia, ab ANDREA HERMANNO *Medicinæ Doctore & Practico Neusoliensi in Hungaria*, ad detegendum hunc errorem suscepta, in *Annalibus Physico-Medicis Wratislaviensibus a)* videri possunt.

THES. VI.

Quoad elementa, seu partes constitutivas nihil plane discriminis cinnabaris veræ species intercedit, sed cinnabaris nativa pura æque, ac cinnabaris antimonii & factitia vulgaris, ex solo mercurio corrente, & sulphure vulgari ea proportione composita est, ut cum septem vel octo circiter mercurii vivi partibus unica saltem sulphuris pars firmam unionem subeat. *a)* Quicquid cæteroque de sulphure solari, quin ipsis auri moleculis, in cinnabari nativa Hungarica *β)*, non procul ab auri mineris effossa, itemque de sulphure puriori, & anodyno vitrioli in antimonii cinnabari narratur, merito ad aniles fabulas, & alchymicorum somnia pertinet. *b)*

a) b) Præ-

a) Ann. 1720. p. 102, seqv.

β) Vid. Wedel, in Pharm. p. 139. it, Ettmüller, in Oper. T. II. p. 816.

α) β) Præter mercurium currentem vulgarem, & sulphur minerale, pariter vulgare, nullum principium aliud cinnabaris cujuscunque mixtionem ingredi, & laudara quoque elementa perfecta, quoad formam externam atque indolem, pollere similitudine, ex syncrifi aque atque diacrifi, h. e., ex compositione cinnabaris antimonii & factitiæ vulgaris, ut & harum & nativæ resuscitatione, præsertim addita martis limatura suscepta, optimè probatur. Provocabo ad chymicorum recentiorum testimonia, immo ad propriam provocare possum experientiam: Maxima sanè circumspeditione cinnabaris, tam nativæ, quam factitiæ utriusque, resuscitationem institui, at nil peregrini, nil diversi circa segregata principia observare mihi contigit, sed forma, colore, proprietatibus & effectibus sibi invicem erant simillima. Valdopere igitur mirandum, quod olim tot doctissimi alias viri, immo neotericorum nonnulli in cinnabari nativa, circa auri mineras genita, sulphur solare, vulgari longe præstantius, & in antimonii cinnabari non tantum sulphur, vulgari purius & solari analogum, sed singulare etiam sulphur vitrioli anodynum α) quæsierint: Ubi enim in cinnabari nativa sulphur solare hæret? quam formam obtinet? quomodo sese istud à vulgari distingvit, & quibus argumentis præsentia ejus probatur? &, quid sulphur purius, solari analogum, est in cinnabari antimonii? unde in eadem sulphur vitrioli accessit. Sulphur profecto solare in nativa, & anodynum vitrioli in cinnabari antimonii entia existunt imaginaria, nunquam ullo experimento, ullâ observatione, aut ratione demonstranda. Sulphur, ex resuscitata cinnabari nativa & antimoniali productum, vulgari, uti antea dictum, per omnia simillimum reperitur, & nihil quoque auri, aut solaris principii mercurius inde prolicitus reddere valet, etsi multiplici adficiatur tortura. Testem in hoc passu

B 3

adducere

α) V. Excoll. Teichmeier, in Institut. Chemiæ p. 148, seqv.

adducere possum B. HOFFMANNVM, qui ita de sulphuris vulgaris & antimonialis similitudine scribit ^{a)}, „Sulphur itaque, ex antimonio hoc modo extractum, quo ad omnes proprietates sulphuri vulgari simile est; si quidem illud, cum sale tartari si liquatur, transit in massam rubicundam, ex qua affuso rectificatissimo spiritu, tinctura, quæ à tinctura sulphuris non differt, extrahitur rubicunda. Pariter si hepar solvitur in aqua, & solutioni acetum instillatur, lac sulphuris præcipitatur; cum argento vivo si miscetur, in cinnabarim quoque sublimatur &c. Quod deinde sulphur vitrioli anodynum attinet, à nullo pariter unquam solide demonstratum est, puro vitrioli acido, & ab inquinamentis casu illapsis penitus libero, sulphur reperiri unitum. Quomodo igitur inde sulphuris quidquam in antimonii cinnabarim transire potest? Posito quoque, ast non concessio, acido vitrioli gravissimo, quod oleum vocant, sulphuris paucillum esse sociatum, nondum tamen exinde sequitur, istud, acido relicto, sese præparationis tempore mercurio sublimato insinuare. Ex vitrioli calcinati enim additione, quando mercurius sublimatus paratur, omnis in hoc passu error enatus est: Additur quidem vitriolum leniter calcinarum sali culinari decrepitato, atque mercurio, ut acidum ipsius specificè gravius extrudat, & à terra alcalina separet, ast unâ cum iisdem non ascendit, multo minus mercurii sublimati mixtionem ingreditur, sed denuò acidi subtilioris locum in terra alcalina occupat, & mercurius sublimatus proinde ex solo mercurio vivo, & acido salis culinaris componitur. Facile præterea credendum est, acidum vitrioli partes sulphureas seu inflammabiles, si quis sulphuris completi loco tales adsumere veller, sub prædicta miscela nunquam esse dimisurum, cum cuius chemicorum notissimum sit, substantias

^{a)} In Obs. physico.-chymicis select. p. 248.

tias sulphureas teneriores nulli acido adhærere tenacius, quam vitriolico, ceu omnium fortissimo atque gravissimo, & longè arctiorem affinitatem istud & substantias inflam- mabiles, quam hasce & mercurium, aut acidum levius falis culinaris intercedere. Quomodo igitur acidum fortius violentum à mitiori spodium metuere potest? Sed missis hisce transeamus ad breviter quoque lustrandam sulphuris & mercurii proportionem, quam ita in cinnabari comparatam esse adfirmavi, ut sulphuris quantitas ad mercurii quantitatem sese habeat ut 1. ad 7. vel ad $7\frac{2}{3}$. Priorem proportionem præter complures alios ponit LEMERY *a*), posteriore vero supputationi debeo, propriæ experientia superstructæ. Præparationis tempore vulgo quidem una sulphuris pars tribus tantummodo mercurii partibus additur; verum, sub colliquatione ac transformatione dictorum ingredientium in æthiopem mineralem, sulphuris paucillum, & deinde multum quoque sub ipsa sublimatione citra unionem cum mercurio secedit, quod partim exhalando abit in auras, partim sub levis ac nigri pulveris forma in parte superiori vasis sublimatorii lateribus adhæret. Certo igitur certius est, sulphuris quantitatem in cinnabari pura tam exiguam esse, ut parum fiducia, si alias cinnabaris aliqua in corpore activitate polleret, in eo collocandum sit. Quid auxilii enim à septima vel octava sulphuris parte expectandum est, si pulveri, una vice exhibendo, unicum cinnabaris granum additur?

THES. VII.

Partes sulphuræ, igne liquatæ, mercurii interjecti globulos disjungunt, eosdemque, ceu cortex nucleum, ambiunt, & hi sulphuri, tanquam mel cellulis ceraceis, hærent

a) Vid. ejusd., *Materialien - Lexicon* p. 313.

hærent immersi, ut ideo in unam coire nesciant molem, nec quidquam ab extra illos adgredi, corrodere, aut alio modo solvere valeat, nisi fracto prius atque remoto cortice sulphureo, viam sibi paraverit. a)

a) Graviter illi cum LEMERY a) errare videntur, qui acidas sulphuris partes, relicta parte phlogista, mercurii globulis firmiter adhærescere credunt. Equidem si id fieret, aliqua etiam mercurii corrosio fieri, & cinnabaris necessario saporem aliquem & indolem quodammodo corrosivam nancisci deberet; quod nunquam tamen observatum fuit, sed cinnabaris inspida prorsus & omnis acredinis expertis deprehenditur. Cingunt solummodo integræ sulphuris partes divisos mercurii globulos, & interpositione sua collectionem eorum in unam molem, nec minus dissipationem halituosam atque secessum in igne fortiori impediunt. Ejusmodi enim virtus non tantum sulphuri minerali, verum etiam substantiis quibusvis aliis, resinosis, pingvibus, unctuosis &c. propria invenitur: Quem enim later, mercurii currentis fluorem tolli per miscelam atque trituram cum unguento pomato, terebinthina & similibus?

THES. VIII.

Cinnabaris, ut in pulverem redacta subtilissimum, neque cum *aqua frigida ac tepida*, neque cum *salsis, lixiviosis, acidis temperatioribus, & inflammabilibus spirituosis* liquoribus, licet centies, leni etiam filtri succussione in auxilium vocata, reaffundantur, chartam bibulam transit, sed citra ponderis decrementum, citra ullam coloris, formæ atque indolis metamorphosin, in eadem remanet.

THES.

a) Vid. ejusd. Cours de Chymie p. 270.

THES. IX.

Obsequium quoque, ob refractariam suam indolem, menstruis aqueis, *salsis, spirituosis inflammabilibus*, quid? quod, *acidis corrosivis fortissimis* denegat, neque in partes similes, neque dissimiles, etsi injecta diu in iisdem relinquatur, dissolvitur. Non speranda pariter singularis solutio in lixiviiis *aqueo-alkalicis*, nisi ea concentrata sint, & ipsa accedat coctio completa & ad notabile tempus protracta. a)

a) Concentratæ salis tartari solutioni cinnabaris subtilissimè pulverisatæ portionem injeci, & vitrum digestioni calidæ, digestionem in animantium ventriculis possibilem caloris gradu superanti, commisi, visurus, an in hoc menstruo cinnabaris solutio insequi vellet. Protracta per aliquot dies digestionem, liquor levissima flavedine tinctus adparebat, etsi cæteroquin tota injectæ cinnabaris moles, citra coloris mutationem, in fundo jaceret quæta. Liquori à cinnabari decantato, atque filtrato, præcipitandi sine acetum destillatum instillavi, at ille, pristinam pelluciditatem retinens, nihil ad fundum dimittere videbatur: Die vero insequente fundus tenerimo pulvisculo ex albedo-flavescente paullulum obductus erat, qui neutiquam tamen, ob nimis exiguam quantitatem & insignem teneritudinem, colligi poterat, & dubio procul ex minutissimis sulphuris moleculis, per menstruum abrais & solutis, constabat. Sed caveant cinnabaris patroni, ne inde novum, ad demonstrandam ejusdem activitatem medicam, argumentum petant. In corpore enim humano nullum lixivium alkalicum, multo minus concentratum, reperitur, nulla fit digestio, gradu huic comparanda, & tam exigua præterea sulphuris quantitas diuturna digestionem solvitur, ut nulla ejusdem ratio medica possit haberi. Ad ipsam denique coctionem,

C

cujus

cujus ope paulò major partis sulphuræ in cinnabari solutio obtinetur, haudquemquam provocaturum esse spero, quæ, uti monstrabunt sequentia, in corpore neque fit, neque absque momentanea vitæ jactura fieri potest. Tanta præterea solutio memorata non reperitur, quanta vulgo creditur: Nam, cum cinnabaris portionem aliquando cum concentrato lixivio alcalico per integram horam ebullire permitterem, perfecta cinnabaris dissolutio nequaquam insecuta est, sed, citra ullam mercurii resuscitationem, liquorem solummodo obtinui alcalico-sulphureum, qui durante coctione ingratum odorem sulphureum spirabat, & post filtrationem elegantè colore dilute-aureo, & sapore alcalico-sulphureo præditus erat. Aceto, per aquæ fortis additionem fortiori reddito, instillato, odor ingratus sulphureus iterum incresebat, & color dilute-aureus in pallidum mutabatur, at nihil sulphurei sub instillatione acidi ad fundum secedebat, sed die sequenti fundus vitri tenerrimo duraxat pulvisculo flavescente, æquè ac in priori præcipitatione, conspersus erat, manifesto documento, etiam coctione satis diuturna ac valida parum sulphuræ substantiæ cinnabari eripi.

THES. X.

Diu in mortario lapideo trita nullas, naribus percipiendas, emittit particulas: Per ignem vero in halitus quidem resolvitur, at intensior Vulcani tortura, quæ gradum, ad aquæ ebullitionem necessarium, longè superat, requiritur; à blando autem calore talis solutio halituosa nunquam expectanda est.

THES. XI.

Quæ cum ita sint, quis amplius igitur à cinnabari activitatem medicam internam sperabit? quis amplius eidem

eidem vires anodynas, antispasmodicas, antepilepticas, cephalicas, cardiacas, aliasque excellentiores tribuere audebit? Quicquid enim, post adsumptionem, singularem ac verè medicum effectum in corpore edere, & ad humorum circulantium massam transferri debet, vel antea in ventriculo & intestini solvi, vel in halitus tenerrimos mutari, adeoque, vel per modum *filtrationis*, vel *inhalationis*, vasa lactea ac bibula venosa intrare ac permeare debet. Cinnabaris autem, uti luculentissime ex præcedentibus constat, neque à menstruis aqueis, falsis, acidis, &c. solvitur, neque blando calore in halitus mutatur, adeoque etiam nulla ejusdem in prima culina à temperato liquore gastrico *a*) solutio, nulla per humidum atque mitissimum corporis calorem *b*) resolutio halituosa, nulla per consequens translatio ad sanguinem, nulla denique in partibus remotissimis salutaris actio speranda est.

a) Liquores præter bilem singuli, *salivaris, oesophagus, gastricus, & pancreaticus*, ex glandulis ad ventriculi & intestinorum cavitatem confluentes, in statu naturali aqueo-falsi temperatissimi sunt, quemadmodum id BOERHAAVIVS *a*), SCHVRIGIVS *β*), aliique satis superque comprobant. Subinde quidem, præsertim alimentis vegetabilis profapia largius ingestis, subtili ac debili aciditate, non secreta ex sanguine, sed post chymi ac chyli secessum ab esculentis ac potulentis relicta, plus minusve inveniuntur remixti; at nunquam tamen ad tantam illa acridinis gradum evehitur, ut cum debiliori acido minerali comparari queat. Quod alcalia autem falsa attingit, eorum nullum, durante sanitate, neque in his, neque reliquis corporis liquoribus reperitur: „Sal alcalinus

C. 2

a) Vid. ejusd. Prælect. academic. ab Excell. Hallero edit. Vol. I. p. 147. it. p. 229. it. Institut. §. 66. 77. 101. *β*) Tract. de Saliva humana.

„linus purus & evolutus BOERHAAVIVS inquit *α*), nemi-
 „ni visus est in corpore humano, & si adesset, citum fi-
 „nem faceret vitæ: Nullus in sanguine est, in bile nul-
 „lus, longe certe minus expectandus ab aquoso ventri-
 „culi liquido &c. Quomodo itaque liquor gastricus, ei-
 „demque natura & operatione simillima debilia menstrua
 reliqua, cinnabarim in ventriculo solvere atque dissol-
 vere valent, quum tamen illa ipsa similis naturæ solven-
 tibus, iisque longe concentratoribus atque fortioribus,
 obtemperare obstinatè renuat? Non licebit quoque ad
 bilem confugere; quippe quæ, ceu liquor aqueo-gummo-
 sus saponaceus, & sale acido, alcalico, & neutro explicito
 prorsum destitutus, leniter quidem vellicandæ tunicæ in-
 testinorum nervosæ, mucidisque impuritatibus blandè ab-
 stergendis, minimè autem fixis ac duris ejusmodi concre-
 tis solvendis ac recludendis apta existit.

β) Qui ignis atque caloris gradum, ad mercurii vivi & cin-
 nabaris sublimationem, vel saltem aquæ simplicis ebul-
 litionem suscitandam necessarium, cum blando corporis
 humani calore debite comparat, facillimè perspiciet, in-
 gentem hic differentiam occurrere, & halituosam cinna-
 baris resolutionem in ventriculo plane impossibilem esse.
 Observante enim sæpius laudato BOERHAAVIO *β*) calor
 naturalis in corporibus sanis ultra nonagesimum quartum
Thermoscopii Fabrenheitiani gradum nunquam ascendit, nec
 ascendere quoque debet; alias febriles igniculi confe-
 ssum accenduntur, & humores in putredinem, vel calore
 præternaturali adhuc notabilius crescente, in coagulum
 abeunt, aut tamen abituros sese minantur. Ad produ-
 cendum *γ*), vero aquæ motum ebullientem ducentessi-
 mus & decimus secundus vel tertius gradus, tandemque
 ad mercurium currentem, (cum quo in hoc passu cinna-
 baris, tanquam mercurius sulphure ligatus, comparanda
 est), in vapores resolvendum, gradus sexcentessimus
 requi-

α) In Praelect. acad. Vol. I. p. 220 *β*) V. Chemiæ T. I. p. m. 223, 350.
γ) L. c. p. 223, 351, 352.

requiritur. Heu, quanta differentia! Quid igitur, mi ob-
 stinate cinnabaris patrone, futurum credis, si calor in
 corpore ad gradum sexcentimum, vel saltem ducente-
 simum, & decimum tertium, qui nondum tamen cinna-
 bari in halitus resolvendæ sufficit, eveheretur & evehi
 posset? Nonne in casu priori momentanea universi cor-
 poris destructio, & in posteriori universalis sanguinis ac
 lymphæ coagulatio infecutura esset?

THES. XII.

Nulla quoque verisimilitudine gaudet, integras cinna-
 baris pulverisatæ moleculas, ut ut exilissimas, absque præ-
 via solutione aut resolutione vaporosa, vasa lactea ac reli-
 qua absorbentia lymphatico-venosa intrare, permeare, &
 absque ambagibus, vel per ductum thoracicum perpendi-
 cularem devolvi ad sanguinem. Nam chartæ bibulæ po-
 ros, uti antecedentia docent, neque cum aqua pura, neque
 liquoribus aliis transeunt, & vascula memorata præterea
 tubuli capillares sunt, qui nil, nisi fluida subtiliora & ipsis
 tubulorum tunicis specificè leviora, recipiunt, atque trans-
 mittunt *a*). Hisce accedit, quod gravissimæ hujus pulve-
 ris moleculæ, sub motu peristaltico, tunicæ nervoso-mus-
 culosæ contractione propulsæ, multò facilius rectà per
 longè ampliorem intestinorum canalem progredi, quam,
 penitus deficiente filtratione atque inhalatione, exilissi-
 mos ac laterales hosce tubulos intrare valeant. *b*)

a) *b*) Corpora, quæ ipsis tubulis capillaribus specificè
 graviora sunt, nec solutionis aut resolutionis vaporosa
 ope leviora reddi possunt, internis tubulorum capilla-
 rium parietibus adhærere, adeoque etiam illos subire
 ac permeare nequeunt; quam veritatem experientia,
 cum tubulis capillaribus vitreis plus vice simplici à phy-
 sicis instituta, abunde confirmant. Nunc autem vasa

lacteæ atque bibula reliqua sunt tubuli capillares, cinnabarinæ autem moleculæ ex adverso corpuscula, vasorum capillarium tunicis longè graviora, nec solutionis aut resolutionis halituosæ ope leviora reddi possunt, hinc illis neque adharere, neque ingredi ea ac permeare possunt. Magis memorata ipse mercurius currens confirmat, qui, licet fluidum existat mobilissimum, nunquam tamen ob causam eandem vasa lactea intrat, sed denuo per alium absque formæ mutatione excernitur, etiamsi subinde in pertinaci passione iliaca, ad integram libram & ultra, adsumtus fuerit, & satis diu, antequam excluderetur, in intestinis latitaverit *æ*). Si itaque mercurius currens vasa lactea subire nequit, quis igitur, fixam ac torpidam cinnabarim ea ingressuram esse, sibi pervaderi patietur? Provocant quidem strenui cinnabaris defensores ad intestinorum sub motu peristaltico pressionem: Sed sciant, motum peristalticum nequaquam, uti multi credunt, præcipuam esse causam, cur chylus & liquida alia tubulos capillares chylicos ingrediantur: Sciant quoque, laudata pressione cinnabarinæ moleculas magis per ampliolem & certo intuitu rectam intestinorum fistulam, quam in angustissima ac lateraliter posita vascula lactea, pelli ac promoveri. Secundum vulgarem enim experientiam fluida, nec minus solida, in pollinem redacta, & largiori liquorum adfluxu ad aliqualem fluiditatem perducta, pressione in motum concitata, versus illum locum vel illam plagam magis procurrare solent, ubi minimam inveniunt resistentiam: Nunc autem resistentia minor est in canale ampliori, quam angustiori; ergo fluida etiam, nec minus solida subtilissime pulverisata & larga fluidorum miscela ad aliqualem fluiditatem perducta, magis in ampliolem, quam angustiolem canalem, promoventur. Quæ si ritè adplicentur, cognitu redditur facillimum, subtiles cinnabaris moleculas prædicta pressione

æ) Vid. Miscell. Acad. N. C. G. Dec. 1. ann. 6. Obs. 176.

pressione magis juxta tractum intestinorum per canalem amplio- rem, quam versus parietes & in exilissima vasa lactea propelli, & sic certius cum excrementis per alvum excludi, quam ad massam sanguinis devolvi.

THES. XIII.

Absorbendi denique virtute, quæ ipsi, in primis viis latitanti, superesse videbatur, prorsum destituitur cinnabaris. Corpora enim, quæ acida absorbent, vel tota, vel ex parte, corroduntur, & levissimam superficiem corrosionem major vel minor ejusdem, quoad formam, atque colorem, alteratio sequitur. Verum nihil horum observatur in cinnabari pulverisata, etiam diutissime in concentratis liquoribus acidis relicta, immo, splendentes moleculæ grandiores, iisdem injectæ, metallici sui nitoris ne minimam jacturam faciunt: Ergo ab acido, in ventriculo & intestinis fortassis stabulante, neque arroditur in superficie, neque totaliter corroditur, & per consequens nihil quoque acidi, aut alterius materiæ acidæ, absorbet & absorbendo extingvit.

THES. XIV.

Si cinnabaris nullam itaque acrimoniam in prima culina absorbendo extingvere, nec lactea atque sanguifera vasa ingredi potest, nullas quoque vires medicas, multo minus anodynas, antispasmodicas, antepilepticas, nervinas, cephalicas, cardiacas &c. exferere valet a), & jure idcirco ex activorum medicaminum censu exterminanda, & ad fatua, inertia, ac mera pigmenta releganda est.

- a) Quando dissentientes pugnare rationibus, iisdemque imaginarias cinnabaris virtutes amplius defendere nequeunt, tandem, vincendi spe destituti, ad empiricorum castra recurrunt, ac magno clamore dicere haud erubescunt: *Quamquam ratio videtur contraria, sapius nihilominus comper-*

comperitum est, cinnabarim cum emulsione amygdalina non tantum in vasa lactea penetrasse, sed, testantibus practicis magne fame, medicos, eosque egregios, exseruisse in corpore effectus. Sed caveamus, ne narratiunculis eorum simpliciter adhibeamus fidem, namque hisce glaucoma nobis facere permittamus: Quæ enim de emulsione amygdalina cinnabarina, in vasa lactea translata, dicuntur, mera figmenta sunt, experimentis, apud canes à medicis fide dignis providè institutis, plane contraria, & reliqua, quæ de effectibus egregiis, à practicis nonnunquam post cinnabaris exhibitionem annotatis, referunt, fallacis causarum unicè originem debent. Quem enim lateat, cinnabari ordinario salina varia, nitrosa, aliaque activitate prædita, misceri, eademque effectibus, qui frustra ab inerti cinnabari expectantur, edendis ex parte aptissima esse? Probe igitur inter effectus, vere ab usu medicamenti deducendos, & inter mutationes, quæ sub hujus vel illius pharmaci usu superveniunt, distingvendum est, ne inertibus activitatem, & activis inertiam injustè tribuamus.

THES. XV.

Cum cinnabari, quod ultimò adhuc monendum est, *æthiops mineralis* in eadem classe collocari meretur. Convenit enim cum illa quoad elementa ac vires, præterquam, quod plus sulphuris, laxius paulò cum mercurio coherentis, in mixtione foveat, & proinde aliqua, ut ut exigua, virtute anthelmintica fortassis gaudeat. a)

- a) Coronidis loco, ut rationi & experientie auctoritas quoque accedat, BOERHAAVII de æthiops minerali iudicium & quidem ipsissimis verbis subiungam: „*Æthiops mercurii*, in Chemiæ T. II. p. m. 431. scribit, datus intra corpus, non valet vasa absorbentia venosa, vel chyliifera, vel lymphatica ingredi, sed recta tantum per fistulam intestinalem propulsus, si fortunato operatur, vermibus forte necatis, ano exit. Decipiuntur, qui alios inde effectus sperant, quos inde natos nunquam videre potui. Incautos verè, or, qui tanta copia infantibus, puellis, & tenèrioribus, exhibent, alienam, naturæ indomitam, massam fossilem; tanto suspectiorem sanè, quo priorì inertia, diutius restat. Salivationem non ciet: quia venire nequit in sanguinem. Quis vero scit effectus à materie, quæ composita quamdiu manet, non videtur actuosior quacunqve ponderosa insulsa terra?

T A N T V M,

Zinnober unter Pulver mengen?
Der Kranke wird vom Ansehn stark.
Und in der Zahl, die seinen Werth verdrängen,
Berwürfst auch Du den schönen Quark?
D nim doch, Freund, den Crato zum Exempel,
Dem manches Glück in seinen Curen kam;
Weil Er in Meditrinens Tempel
Zinnober mit zum Altar nahm.

Bedenke, Freund, noch grosse Lichter
Um Meditrinens Brandaltar;
Bedenk auch nur die murrischen Gesichter;
Bewegen sie nicht schon Dein Haar?
Die Schmähsucht rührt so wenig Deine Säfte;
Als ächten Ruhm des hämischen Neides Gift;
Der, wie Zinnober, ohne Kräfte
Dein Lob auch igt vergebens trifft.

Hiermit wünschte dem Herrn
Respondenten Glück

Friedrich Borchard,

Berolinas.
Oppon. ordin.

01 A 6603

ULB Halle

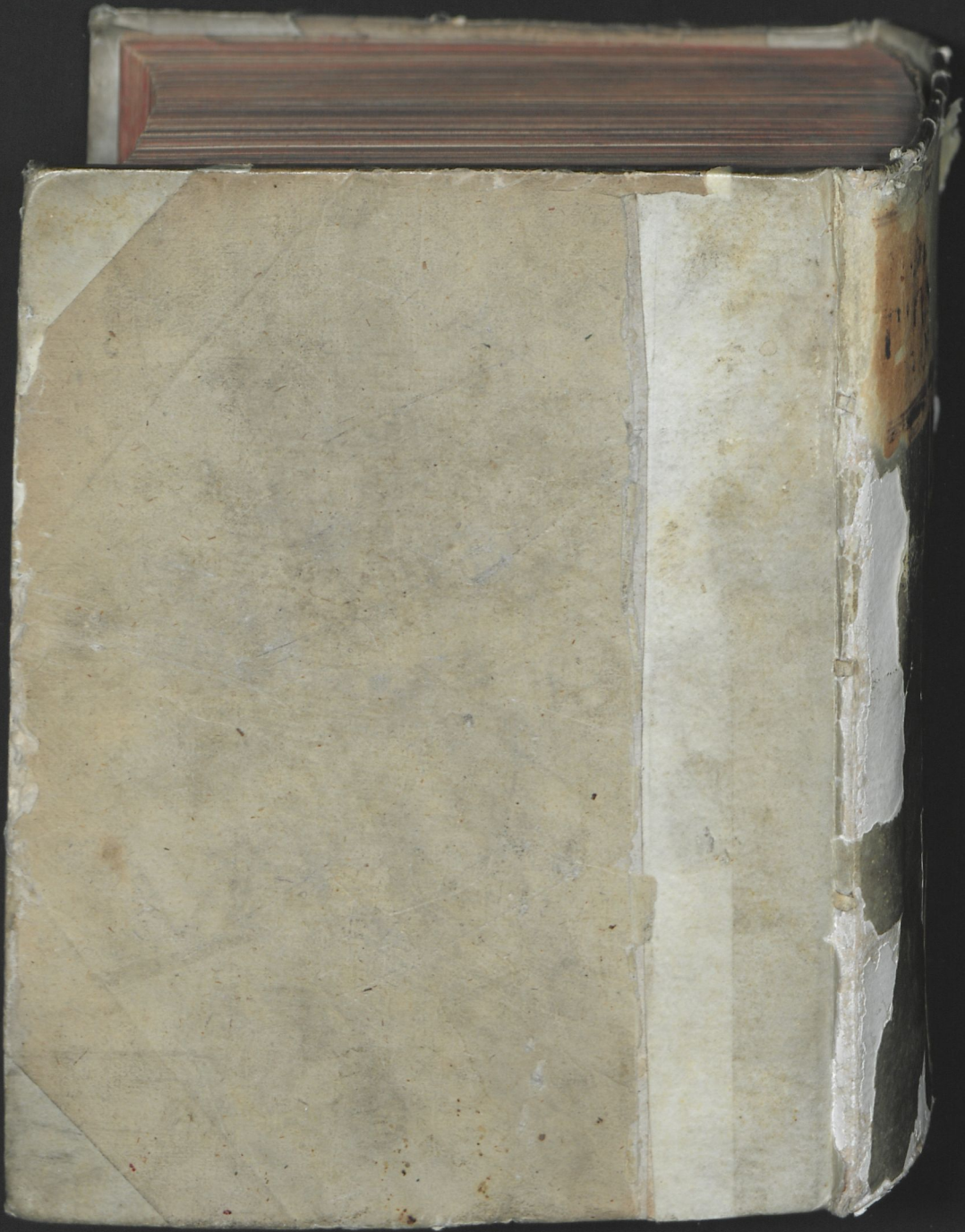
3

003 092 291

1007

10.

DISSERTATIO PERIODICA
DE
CINNABARIS
INERTIA MEDICA.

QVAM
PRAESIDE
IOHANNE FRIDERICO
CARTHEVSER
MED. DOCT. ET PROF. PVBL. ORD.
DIE IX. MARTII, MDCCXXXIII.

H. L. Q. C.
DEFENDET
IOH. CHRISTIANVS LINDNER,
LIGNIZENS. SILESIVS.

FRANCOFVRTI AD VIADRVM,
TYPIS PHILIPPI SCHWARTZII, ACAD. REG. TYP.

